

Snævarr Guðmundsson

Smávegis um Rustanöf '85

og aðeins meira af Fallastakkanöf '92 – með Doug Scott

Fyrir nokkrum árum síðan rakst greinarhöfundur á stutt ágrip á netinu um klifurleið í Fallastakkanöf í Borgarhafnarfjalli í Austur-Skaftafellssýslu. Leið sem hann fór ásamt enska fjallamanninum Doug Scott, páskana 1992.

Ágripid birtist í tímaritinu Alpine Journal árið 1993 en hefur líklega verið sett löngu seinna á netið. Þetta varð eiginlega hvatinn að eftirfarandi frásögn, yfir tvær „gleymdar“ klifurleiðir sem farnar voru með Doug Scott, annars vegar 1985 og hins vegar 1992. Þær eru hvergi skráðar í leiðarvísium ársritsins né á netinu og einungis getið lítillga í fréttapistlum í ársritum ÍSALP, annars vegar árið 1986 (bls. 54), hins vegar 1992 (bls. 37). Vill höfundur benda á hvar þær liggja til þess að forða frá gleymsku.

Smávegis um Rustanöf 1985

Það kæmi mér ekki á óvart þó að sú kynskóð sem nú er virkust í fjalla- og klettaklifri þekki lítið til Doug Scott. Hann var á háttindi fjallamennskuferils síns frá sjöunda til níunda áratugar 20. aldar og afrekin skipa hann í hóp merkustu fjallamanna sögunnar (Scott, 1992). Af einhverjum ástæðum fékk hann dákæti á Íslandi og kom nokkrum sinnum í heimsókn, fyrst árið 1984 (mynd 1). Sú ferð var fyrir tilstilli samlanda hans, David Oswin, sem rak ferðaskrifstofu sem m. a. gerði út á

Ísland. Þeir voru góðir vinir, hann kynnti landið fyrir Doug og hvatti til þess að heimsækja það. Fyrir eldhuga í fjallamennsku þess tíma voru heimsóknir Dougs einstakur hvalreki og enginn vafi leikur á að þær leiddu til mikilla framfara í klifri á Íslandi.

Vorið 1985 kom Doug í annað sinn og kleif þá þrjá tinda á Sudausturlandi (mynd 2). Jón Geirsson (1986) ritaði grein um þessa ferð, ógleymanlega í mínum huga, í ársrit Íslenska Alpaklúbbsins en auk okkar voru Helgi Benediktsson og Þorsteinn Guðjónsson með í för, og að sjálfsögðu Doug. Farið var á Hrútsfjallstinda (Scottsleið) og Fallastakkanöf (Orgelpípurar). Það sem hins vegar var lítið minnst á er að hópurinn kleif einnig klettinn Rustanöf í Vestrahorni en það er fyrsta og eina uppganga á tindinn, eftir því sem ég best veit. Rustanöf er áberandi gnlpa þegar ekið er áleiðis að Stokksnesi (mynd 2). Lokasetning í grein Jóns Geirssonar (1986): „Í þessari ferð var Rustanöf við Vestrahorn klifin, en það er önnur...[saga].“ er einmitt vísbending um að hún féll ekki í kramið.

Mynd 1. Í fyrstu heimsókn Doug Scott til Íslands var farið með hann í Gígjökul, í Eyjafjallajökli. Hér er hann ásamt nokkrum félögum í Íslenska Alpaklúbbum. Á myndinni eru (frá vinstri): Doug, greinarhöfundur, Jón Geirsson, fyrir aftan hann Arnór Guðbjartsson og Helgi Benediktsson. Ljósmynd: Torfi Hjaltason, 11. október 1984.

Klifurleiðin sem við völdum liggur upp hallandi klettapi (slöbb) sem reyndust frekar gróin og og tortrygð og var nokkuð um laust berg. Hún liggur austanvert upp nöfina og endar á bröttu, stuttu klettahafi til að komast á toppinn. Hana fóru allir þátttakendur ferðarinnar. Klifrið tók þrjár klukkustundir. Á niðurleið þurfti að síga fram af yfirhangandi klettaprepi á einum bergflegg. Doug neglði fleyginn í grunna sprungu nærri toppnum og Jón bauðst til að síga fyrstur fram af. Doug þróaði augun á Jón í gegnum hringlaga gleraugun sín og spurði: “Do you know anyone who survived an abseiling accident?” Jón hváði og þagði um stund, mundi vissulega ekki eftir neinum, enda er ólíklegt að lifa það af ef tryggingin gefur sig. Að sjálf-sögðu var þarna verið að áminna um hve alvarlegt það getur verið að síga fram af hömrum á veikum tryggingum.

Ég seig næstur fram af slúttandi haftinu og síðan Doug. Þegar hann átti um tvo metra eftir niður gerðist óvenjulegt atvik; hann var með sitt hár og það dróst óvænt inn í sigáttuna.

Áður en hárið rifnaði frá rót tókst honum að losa sig úr klípunni. Úf þetta þóttu mér slök meðmæli með síðu hári.

Allir komust óskaddaðir frá þessu en með blendna hrifningu á gæðum bergsins og leidarinnar. Það er sama hvað félögum mínum fannst um leiðina, ég var glaður að hafa loks náð toppi Rustanafar því þetta var þriðja skipti sem ég hafði reynt. Ég hafði alltaf verið svoltíð spenntur fyrir að klifra þessi slöbb og reyndar kom það svoltíð á óvart hversu gróin þau voru. Það skemmtilega var að Doug sá þetta með allt öðrum augum: “The worst climb in the world, if it rained.” sagði hann.

Þetta varð til þess að í þessari ferð var frekari ávintýrum í Vestrahorni sleppt og vegna þess að Doug hafði meiri áhuga á að reyna sig í Fallastakkanöf, var áætlanum breytt. Mörgum árum síðar féll stærðar skriða niður hamrana í Rustanöf og skall yfir slöbbin þar sem leiðin liggur.

Og aðeins meira af Fallastakkanöf 1992

Fyrir einhverju síðan rakst ég á Ágrip sem Doug ritaði um Fallastakkanöf í Borgarhafnarfjalli (mynd 3), skráða í tímaritinu *Alpine Journal*, frá árinu 1993. Samantektin greindi frá þriðju heimsókn hans til Íslands. Þar segir:

"Iceland rock. Doug Scott writes:

In the south of Iceland and to the east of Skaftafell there is, at Borgarhafnarfjall, a 120m basalt crag known as Fallastakkanöf. It is only one hour above the main road and can be seen sticking up like giant organ pipes. The rock is mainly good, it dries quickly and is a good place to visit from the excellent campsite at Skaftafell, should bad weather be passing over the high mountains to the north.

Snaevarr Guðmundsson and I established two routes here, one in 1985 (5c, 5c, 5b) more or less straight up the middle, and the other at Easter 1992 (5c, 6a, 5b). This route starts up the cracks just right of the prominent detached pillars and left of our 1985 route. The third pitch is common to both routes. A usual rack of wires and Friends will suffice, but add an extra large Friend."

Við lesturinn rifjaðist ekki eingöngu klifrið upp heldur líka ákveðið hugtægt ástand sem æxlaðist á milli okkar í leiðinni. Aður en lengra er haldið þarf að draga upp að mikil gerjun hafði átt sér stað í fjallamennsku hér á landi, milli annarrar heimsóknar Dougs árið 1985 og þegar þessi leið var farin sjö árum síðar. Framfarir urðu þónokkrar í klettaklifri þarna á milli. Árið 1985 var t.d. engin þjálfunaraðstæða innanhúss fyrir klifrara og erfðustu klettaklifurleiðir hér á landi náðu fæstar gráðu 5.10. Þar var endá þröskuldurinn á hvað klifra má erfitt án þess að æfa. Ýmislegt gerðist hins vegar eftir að klifurþjálfun hófst. Auk þess urðu ferðir eldhuga til útlanda, sem þráðu áskoranir í alpa- og klettaklifri, sífellt tíðari. Samhliða fjölgaði erfðari klettaklifurleiðum hér heima en þær voru auðvitað allar úti enda innanhúsklifur svo til óþekkt.

Við Páll Sveinsson höfðum sett upp fyrsta almenna innanhúsklifurveginn í Skátáheimilinu á Snorrabraut árið 1987 (samt

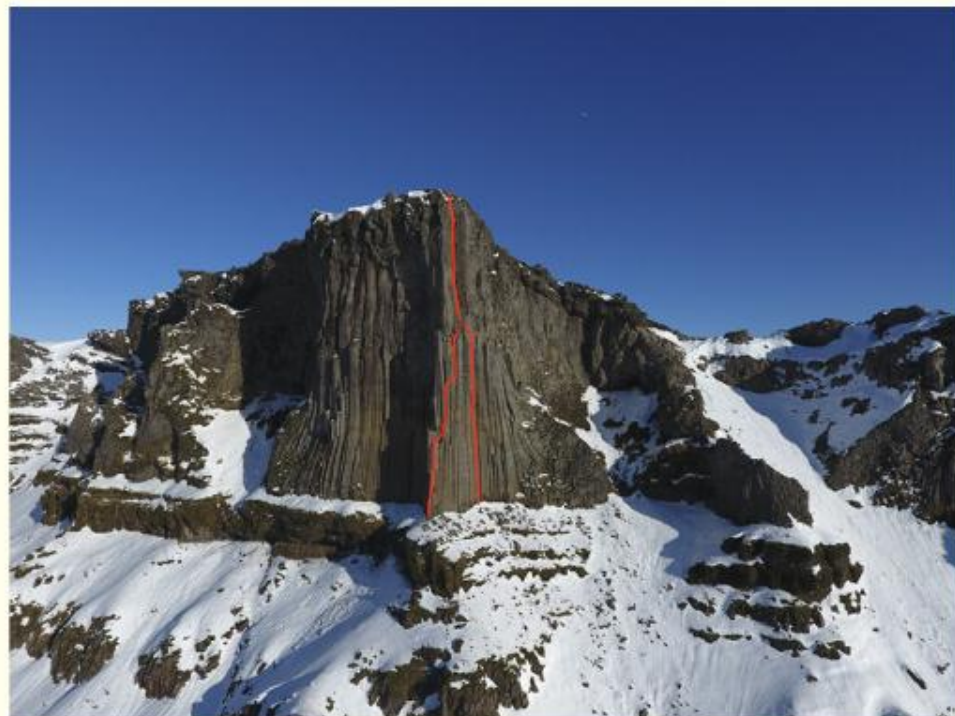
ekki fyrsti innanhúsklifurvegurinn hér á landi) og þó hann væri lítill jókst viðvera klifrara á löðréttum flötum. Síðan sem fyrr var sótt í helstu klettaklifursvæðin kringum Reykjavík, Stardal og Valshamar, og þess utan á Hnappavelli og raunar víðar, þegar veður leyfði. Að sjálfsögðu þjálfaðist hæfnin til klettaklifurs við þetta, hvað annað gat gerst? Vitnisburð um þetta tímabil má auðvitað lesa í ársritum Ísalp. Meðal annars klifruðum við Páll Sveinsson Orgelpípurnar í Fallastakkanöf öðru sinni árið 1988, annað ógleymanlegt ævintýri sem sagt var frá í tímaritinu Áfangar árið 1988. Það hafði því töluvert vatn runnið til sjávar eftir för okkar Doug Scott upp Orgelpípurnar 1985, uns við stöðum aftur undir Nöfinni árið 1992. Og nú að þeirri ferð.

Doug kom fyrir páskana það árið til þess að klifra meira á Íslandi. Þar á meðal vildi hann reyna sig aftur í Nöfinni. Þetta var með köldustu páskum og snjór á tjaldstæðinu í Skaftafelli. Fyrsta ætlunarverkinu tókst okkur ekki að ljúka. Það var að fara á Tindaborg (Kirkjan) í Svínafellsjöki á einum degi. Auk okkar var Helgi Benediktsson með í för. Við komumst langleiðina að Tindaborg en veðrið versnaði skyndilega þegar við vorum að fara gegnum síðasta sprungusvæðið og var ákveðið að snúa við. Varð hvítblint og fór að snjóa í skóðina. Í slíku veðri er ekki vit að halda áfram yfir slík hættusvæði. Hafa skal í huga að á þessum tíma voru engin GPS tæki eða farsímar til að kalla á þyrlu, eins og margir nútímariddarar telja sjálfsagt að gera.

Deigi síðar var farið upp að Fallastakkanöf, ásamt Helga. Þetta var heiðrikjudagur en vindasamt og kalt þar sem sólin náði ekki til. Við ákváðum að reyna framanvert á nöfinni, skammt norðan við Orgelpípurnar, þar sem fremur áberandi sprunga vikkar, um 15 m ofan við rætur stuðlanna. Ég fékk það hlutverk að leiða fyrstu spönn, sem neðan frá leit út fyrir að vera fremur þægileg, miðað við þá fyrstu í Orgelpípurnum. Við höfðum sett af vinum (Friends) og hnetum til trygginga. Það kom okkur í opna skjöldu hversu erfitt hún var og tók meiri orku en áætlað var. Ég var í raun feginn að ná að klára hana án þess að detta eða setjast í línuna loks þegar ég komst upp fyrir þrepin. Doug var hins vegar fljótur upp og það var ekki að sjá að hann klifraði með sömu fyrirhöfn og ég.

Mynd 3. Rustanöf í Vestrahorn. Línið er merkt. Nokkrum árum síðar hrundi gríðarstór bergfylla yfir slöbbin. Ljósmynd: Snaevarr Guðmundsson, 2017.

Mynd 3. Fallastakkanöf í Borgarhafnarfjalli. Í eiðin sem farin var páskana 1992. T. h. er leiðin Orgelþípurnar. Ljósmynd: Náttúrustofa Suðausturlands/Snævarr Guðmundsson, 3. mars 2017.

Hér skiptum við um hlutverk og Doug tók að leiða spönn tvö. Sprungan víkkaði sífellt eftir því sem ofar dró og það sást greinilega að hann var ekki sannfærður um hversu öruggt framhaldið væri. Hann klífraði því niður í hvíldarstöðu án þess að hanga í línunni (til að eyðileggja ekki möguleikann á að flassa spönnina). Síðan reyndi hann á nýjan leik, fíkraði sig svo aftur niður og stoppaði í hvíldarstöðunni. Eftir nokkrar árangurslausar tilraunir bauð hann mér að reyna. Sagði sprunguna svo víða að ekki yrði hægt að tryggja með stærsta vininum. Því væri framhaldið áhættusamt.

Ég sagðist fús á að reyna og skiptum við því aftur um hlutverk. Ég komst jafnhátt upp eftir sprungunni en endaði á sama þröskuldi og Doug. Áframhaldið var afar áhættusamt og ef maður lenti í ógöngum biði langt og alvarlegt fall. Og enginn hafði áhuga á því. Ég ákvað því að hlíðra yfir stuðulinna hægra megin, frá efstu tryggingunni og inn í næsta stuðlaða horn. Þar tókst betur til enda hægt að tryggja í mun þrengri sprungu. Fór svo að ég klífraði áfram þar upp. Einhverju síðar tókst mér að komast upp úr horninu og á sýlluna sem er undir efstu spönninni í Orgelþípunum. Þar tryggði ég og lét Doug síðan vita að komið væri að honum að klífra.

Þegar Doug kom upp á sýlluna var sólin tekin að hníga í vesturátt yfir Öræfajökli. Það kólnaði jafnframt eftir því sem sólar naut sífellt minna. „This pitch was hard, did you pull on the gear?“ Í huga brosti ég stoltur yfir þessari athugasemd. „Nei“, svaraði ég, „gerði ekkert slíkt“, hafði hvergi togað í tryggingu né hvílt í horninu, heldur fríklífrað spönnina alla. Doug sagði: „Good lead!“

Þar sem ég hafði nú leitt tvær fyrstu spannar og við á sýllunni undir síðustu spönninni í Orgelþípunum, þótti mér ekki ósanngjarnt að mega elta hana. Sprunguna höfðum við leitt báðir, Doug árið 1985, ég 1988. Þó að hún væri ekki beint áhyggjuefni, klífurlega séð, þá var komið að Doug að taka við. Ég velti því hins vegar fyrir mér hvort það væri ástæða til að klífra hana, þar sem leiðin var í raun fullgerð, fyrst hún endaði hér á sýllunni, í Orgelþípunum. Um tvennt var að ræða: ljúka síðustu spönninni sem fyrst, því stutt var í rökkur, orðið frekar kalt og enginn tími til að reyna að klífra eitthvað annað. Hinn möguleikinn var að láta staðar numið og sýga niður. Ef við myndum síga kæmumst við niður fyrir myrkur. En ég þorði ekki að benda á þennan möguleika, með svona merkur klífrara, til að vera ekki dæmdur úrtölumadur, þrátt fyrir að það væri skynsamlegast.

Doug var þarna hins vegar óvenju þögull og gaf sér góða stund við að undirbúa sig í síðustu spönnina. Mér leið aftur á móti vei. Loks lagði hann af stað upp hornið. Um 15 m ofar hvarf hann úr augnsýn og einu merkin um að vera að fíkra sig upp komu í gegnum klífurlínuna sem smám saman dróst út. Sólin settist og því fylgdi eftir kulduinn. Áfram dróst línan út, svo stoppaði hún, ég fann þegar hann klippti línunni í tryggingar, þó að ég sæi ekki til. Eftir góða stund kom kippur í línuna, merki um að ég gæti lagt af stað. Það gerði ég, fíkraði mig upp og lét vita með því að öskra af lífs kröftum: „CLIMBING!“

Þegar ég klífraði spönnina var tekið að rökkva. Jafnframt urðu fingurnir hálfðofnir við stöðuga snertingu á köldu berginu. Ofarlega í sprungunni náði ég ekki „eftirlætisvininum“ mínum út og varð að setta mig við að skilja hann eftir, því orðið var of dimmt til þess að eyða miklum tíma í það. Loks komst ég upp fyrir síðasta stuðulinna en upp síðasta haftið var yfir snjóhengju að fara. Doug hafði greinilega grafið spor í snjóinn með berum höndum, til að klífra hengjuna. Hún var snarbrött og þurfti nokkrar hreyfingar til að klífra snjóinn upp á brúnina, á klífurtúttunum. Hendurnar urðu heldur betur kaldar og dofna þarna í lokin.

Ég var feginn að hafa ekki þurft að leiða spönnina, sem í sumaraðstæðum er sú auðveldasta í Orgelþípunum en í vetrarkulda og rökkri með þverhnipta snjóhengju, allt allt annað. Við tókumst í hendur á brúninni, föðmuðumst og hlógum. Glabir yfir góðu dagsverki en nú var orðið enn rökkvaðra og um ekkert annað að ræða en að flýta för niður. Við sigum efsta klettótta beltíð sunnan við nöfina og skröltum þaðan niður skriðurnar í bílinn. Héðan lá leiðin í bæinn.

Kvöldið eftir var kveðjuhóf fyrir Doug og David Oswin á Ferðaskrifstofu Guðmundar Jónssonar. Þar gafst okkur Doug einrúm til að spjalla um leiðina. „Hvilkur klífurdagur sem við áttum í gær.“ sagði ég. „Marvellous day indeed.“ sagði Doug og brosti. „You know, after the second pitch, I seriously thought, there was no need for us climbing the last pitch in the Orgelþípurnar. Wisely, we should have rappelled down, instead. Because it was getting dark and cold. However I didn't dare bring up that option.“ Ég svaraði: „-Well, I considered that seriously too, just didn't have the guts to mention it, because I was so convinced you wouldn't take it as an option.“ Við hlógum.

Jón Geirsson 1986. Einu sinni var. Ársrit Íslenska Alpklúbsins 1986. Bls 6-9.

Scott, D. 1993. Iceland Rock. Area Notes by R. Ruddle. Í J. Meier (ritstj.) *The Alpine Journal* 1993. bls 262-263.

Scott, D. 1992. *Himalayan Climber - A lifetime quest to the world's greater ranges*. Diadem Books, London, UK. 192 bls.